

Projektová studie o zavádění online soudů v ČR

Pro účely této studie je pod pojmem online soud vnímán státní soud, kde všechny procesy probíhají online, s výjimkami a v odůvodněných případech i za účasti stran, které z nějakého důvodu nejsou schopné komunikovat online. Online soud je součástí soustavy státních soudů v příslušné zemi.

Pro účely této studie nebudeme za online soud považovat soud, kdy se pouze jedno nebo nízký počet typů podání realizuje online (viz např. CEPR: centrální elektronický platební rozkaz), ani prosté využívání videokonferencí namísto fyzických soudních jednání nebo pouhá kombinace videokonferencí a online spisu. Upozorňujeme nicméně, že v některých státech EU jsou i takovéto omezené prvky digitální technologie nesměřující ke komplexnímu uchopení celého řízení online nebo omezené procesní kroky považovány za online soud, jak vyplývá z mezinárodního srovnání, tvořící součást této studie jako její Příloha 3.

1. Cíl projektové studie

Online soudy v demokratických státech, které jsou považované v odborné literatuře za významné v současnosti¹, mají prakticky všechny následující charakteristiky:

- Jejich budování trvalo delší dobu, minimálně 4 a více let, a od začátku dlouhodobost přípravy deklarovaly;
- Vždy směřovaly ke konkrétním vyčíslitelným zlepšením pro strany i justici a advokacii;
- Podařilo se jim získat podporu až popularitu mezi veřejností;
- Podařilo se získat zájem jak alespoň několika soudců, tak advokátů – zástupců advokátní komory (a případně dalších právních profesí), kteří se aktivně podíleli na přípravě prvních online soudů; tam, kde se toto nepodařilo hned od začátku projektů, vznikaly a přetrvávají problémy²;
- Nikdy se nejednalo o extrémně drahé projekty, o kterých se mluvilo jako o „nejambicioznějších“, ale ani o nízkonákladové projekty – vynaložení financí se u nich jeví jako odůvodněné v tom smyslu, že jejich vyčíslitelné přínosy významně převyšují vynaložené náklady; v některých zemích vznikly až na základě úspěšných

¹ Mezi takové online soudy patří online soudy v Kanadě (zejména CRT), Anglii a Walesu, v EU systém online soudnictví v Dánsku a Estonsku a některé online soudy v USA.

² Např. v případě CRT se nepodařilo zapojit advokáty

- skromnějších pilotních projektů ambiciózní projekty³ (tedy docházelo k rozfázování postupu k přístupu k online soudnictví);
- Všechny tyto projekty využívaly a využívají technologii k inovacím (nikoli jen přenosu stávajícího do online prostředí), jsou tedy spojeny s redesignem tradičních soudních procesů v civilním a správním soudnictví, vypadají ve srovnání s tradičními soudy zcela nově, nejsou pouhou digitalizací tradičních soudních postupů;
 - Současné jsou úspěšné zahraniční online soudy součástí řádné soustavy státních soudů, nestojí mimo tuto soustavu. U všech úspěšných zahraničních online soudů se jedná jednak o zlepšení přístupu k řešení určitých typů sporů pro občany, jednak o ulehčení vytiženosti tradiční soudní soustavy a tedy o finanční úsporu pro stát; tyto dvě podmínky se u prvních pilotních projektů v zahraničí často opakují – tedy začít s něčím jednoduchým, kde jsou změřitelné jasné přínosy pro občany a stát;
 - Zkušenosti získané v takovýchto prvních „pilotních“ online sudištích se pak rozšiřují na více a více typů sporů; jedná se však o dlouhodobý proces, trvající řadu let; příklady ze zahraničí jsou uvedeny v části 2 níže.
 - Všem projektům se podařilo „dobře začít“, tedy být populární jako politická vize už od svého začátku. Vzhledem k tomu, že současné české soudnictví z hlediska rychlosti ani nákladnosti nevykazuje zásadní potíže, politická vůle po zásadní změně není jasně čitelná. Je však třeba si uvědomit, že justice není samostatným „ostrovem“ v rámci veřejné správy. Potřeba zásadně reformovat veřejnou správu prostřednictvím její digitalizace je již výslovnou politickou vizí⁴. Součástí transformace veřejné správy na digitální „smart“ veřejnou správu přístupnější občanům musí být také transformace justice.

Tato projektová studie si bere výše uvedené rysy za cíl pro budování online soudů v ČR, protože podle mezinárodních odborných diskusí se jedná o současnou best practice. Ve studii se snažíme ukázat, jak je možné tohoto cíle v České republice dosáhnout.

2. Zahraniční zkušenosti

Při přípravě této studie jsme iniciovali a řídili jednu z prvních srovnávacích studií online soudnictví ve světě⁵. Výsledné srovnání tvoří Přílohu 2 této studie. Níže uvádíme příklady

³ Např. v Anglii a Walesu je komplexní systém online soudnictví, které se nyní buduje s rozpočtem v řádu miliard liber, založený na zkušenostech online soudu pro spory o dopravní pokuty, tzv. TPT (Traffic Penalty Tribunal)

⁵ Online soudnictví v České republice, Wolters Kluwer 2021, kapitola 7 (Pavel Loutocký)

přístupů budování online soudnictví s ilustrací na příkladu zemí, z nichž některé jsou součástí mezinárodního srovnání (Anglie a Wales, Irsko) zatímco některé země ve srovnání nebyly zahrnuty (Dánsko, Singapur, USA).

Anglie a Wales:

- Online soudnictví se buduje řadu let – cca 10 let, střídavé úspěchy a neúspěchy, vysoké náklady (v řádu několika miliard liber);
- V současné fázi je online soudnictví budováno s inspirací na příkladu TPT: Traffic Penalty Tribunal (Anglie a Wales) – buduje se víc než 10 let a také si bere inspiraci na jednom zahraničním příkladu – Civil Resolution Tribunal (CRT) Kanada – buduje se víc než 10 let. Oba tyto online soudy začaly skromně, budovaly se řadu let a oba mají úspěch v tom smyslu, že jsou příznivě vnímány veřejností⁶;
- Chtějí mít postupně povinné civilní spory pro nezastupované žalované pod 7 tisíc liber a s větším limitem pro obchodní spory (B2B), zastupované i nezastupované; postupně pak budou přibývat další spory; pro tyto spory o nižší částky je tendencí zavést soudní proces bez jednání s tím, že soudce může v odůvodněných výjimečných případech nařídit videokonferenci;
- Aplikovaná zásada je následující: pokud chceme něco udělat povinné, musíme to nechat občany vyzkoušet – tedy nejdřív nechat občany online postupy zkusit lépe delší dobu, pak udělat online postupy povinné, s jasnými a otestovanými zárukami pro strany s digitálními znevýhodněními;
- Byla zřízena tzv. Online Procedure Rules Committee (a to formou obdobnou vládní vyhlášce), což je menší vysoce uznávaná skupinka vysokých úředníků z různých ministerstev, soudců, advokátů, IT inženýrů, zástupců občanských nevládních organizací a expertů na komunikaci;
- Committee má za úkol dohlížet na finalizaci:
 - o Datových standardů – tj. aby mezi systémy soudů nebyly datové limity, ale také aby nebyly datová omezení mezi systémy soudů a privátními ODR systémy, které budou certifikované pro využití v online soudnictví v předžalobní etapě sporů – viz níže;
 - o Online pravidel; a
 - o Specifikace IT systémů za účelem umožnit justici kontrolu nad tím, že vyvinuté IT systémy splňují požadavky justice.

⁶ Viz průzkumy spokojenosti na webových stránkách těchto online soudů

- Cílem budovaného systému je mít pro strany jedině vstupní místo a jediný státní IT systém, který nahradí stávající systémy; po určitou dobu budou tedy obě prostředí fungovat paralelně;
- Budoucí struktura: (i) předžalobní etapa, kde je záměrem mít hlavně soukromé systémy, které ale budou muset být certifikované (online vyjednávání, mediace, strojové učení aj.); a (ii) soudní jednání;
- V rámci soudního jednání může soudce věnovat 1 hodinu telefonní mediaci (v praxi: zavolá jedné straně, zavolá druhé straně, a tak dále po dobu cca 1 hodiny, soudci jsou na takovou mediaci školeni), pokud se nepodaří dohodnout smírné řešení, spor rozhodne jiný soudce;
- Lze předpokládat (ačkoliv o tom dosud nebyly zveřejněné žádné podrobnější informace), že budoucí specifikace klíčových IT systémů a rozhraní pro spolupráci s certifikovanými systémy soukromých poskytovatelů budou řešit rovněž centrálně řízený sběr statistických nebo tzv. open dat pro definované účely;
- Z dostupných informací spíše vyplývá, že zatím není řešena multijazyčnost IT systémů, tedy rostoucí účast stran z jiných zemí nemluvicí anglicky.

Irsko:

- Mnohem méně financí než Anglie + Wales;
- Budování online soudnictví řídí vysoká úřednice ministerstva spravedlnosti; díky charismatu a zájmu několika soudců a advokátů má neformální „tým“ podporovatelů ideji;
- Využívá externí konzultační firmy, protože na svém úřadě nemá potřebnou expertizu – jak v oblasti navrhování, vývoje tak komunikace s veřejností a se sektorem;
- Vysoká úřednice začala sledováním názorů stran v rodinných sporech a pracovních sporech – její tým oslovoval strany po jednáních na soudech, ptal se co se jim nelíbí, z čeho mají obavy aj. Z těchto diskusí si vybudovala během jednoho roku několik skupin občanů – testerů, kteří testují návrhy aplikací, sami navrhují užitečné funkce aj. Tento přístup má v Irsku prozatím velký úspěch a tendencí je v daném pokračovat;
- Začíná se s malými užitečnými aplikacemi – např. mobilní aplikace, jak se vyznat v soudní budově, postupně je tendencí odstranění datových omezení a v plánu je příprava velkého projektu (obdobně jako v případě České republiky) – velmi pravděpodobně bude ale nejprve několik pilotů / pilotních řešení, stejně jako tomu bylo v případě CRT nebo Traffic Penalty Tribunal;

- Také se počítá s nutností provozovat po určitou dobu paralelně staré systémy a nový systém;
- Stejně jako v Anglii je snahou umožnit soudcům, kteří mají o budování online soudů zájem, prostor, aby se tomu mohli věnovat;
- Stejně jako v Anglii je považováno za klíčové komunikovat s odbornou a laickou veřejností a řídit postupnou změnu myšlení v rámci justice. Proto je tendencí klást velký důraz na vzdělávání soudců a soudních úředníků – např. také formou již zavedeného předmětu soustředícího se na ODR na právnických fakultách.

Dánsko a Singapur:

- Obě tyto země úspěšně zavedly povinné online civilní řízení, již před cca 5 lety;
- Obě země mají potíže se zajištěním přístupu ke spravedlnosti občanů s nějakými digitálními znevýhodněními; dalším problémem je neřešení přístupu ze zahraničí; konečně jejich systémy nevyužívají předžalobní nástroje – online vyjednávání nebo mediaci;
- Tyto státy jsou nesrovnatelné s ČR, Irskem nebo Anglií a Walesem, protože úroveň online gramotnosti je podstatně vyšší;
- Oba státy vyvinuly dobré online systémy, které určitě mohou sloužit za inspiraci;
- Oba státy začaly své projekty odstraněním datových omezení.

USA:

- V USA byla před několika lety vytvořena federální firma, jejímž úkolem je pomáhat soudům při zavádění digitalizace a online soudnictví;
- Tato firma si vytvořila úzký projektový tým, který nabízí své služby soudům v USA, které o ně projevují zájem – účastní se výběrových řízení spolu se soukromými firmami;
- Manažeři si stěžují na to, že u řady soudů dostanou přednost rychlá řešení za méně peněz od lokálních firem, tj. bez inovací; nákupy soudních IT systémů řídí v USA samotné soudy a nikoliv vláda;
- V USA není zatím systematický přístup, jsou dobrá jednotlivá řešení u jednotlivých soudů (nedávno např. v New Yorku), ale dochází také k řadě neúspěchů;

- Příprava na datové analýzy a datově řízené procesy⁷ je poměrně pokročilá, začínají se tyto postupy pomalu uplatňovat, avšak zdá se že zatím bez centrálního systému sběru dat, což je rozdíl od jiných států.

3. Otázky:

Kromě mezinárodního srovnání jsme v roce 2022 zorganizovali sérii kulatých stolů, na nichž diskutovali problematiku online soudnictví zástupci tuzemské justice, advokacie, ministerstva spravedlnosti, akademie i občanských organizací⁸. Na základě těchto diskusí a informací ze zahraničí uvádíme níže klíčové otázky, které je třeba ve strategii zavádění online soudnictví zodpovědět:

- Jak měřit přínosy digitalizace pro občany? Může být soudní řízení pro občany srozumitelnější, jednodušší a dostupnější s využitím online technologií? Jak zajistit dostupnost online soudů pro osoby s různými formami digitálního znevýhodnění (obvykle nízké příjmy, vyšší věk, nízké dosažené vzdělání, různé formy invalidity ztěžující digitální komunikaci, aj.);
- Jakou základní strategii budování online soudnictví zvolit: (i) digitalizace stávajících procesů v. jejich redesign v civilním a správním řízení; (ii) vybudovat najednou celý systém online soudnictví v. postupovat po krocích, nejdříve zavést omezený pilotní online soud pro jednoduché typy sporů a na základě získaných zkušeností teprve navrhnout celý systém online soudnictví; (iii) mít za prioritu zlepšení soudů pro občany oproti tomu mít za prioritu úsporu nákladů při zachování zhruba stejné úrovně služeb pro občany?
- Jak řešit výše uvedené základní otázky vzhledem k parametrům a kontextu českého soudnictví? Např., pokud jde o elektronický platební rozkaz (EPR), dvě třetiny sporů se podle informace od expertů Ministerstva spravedlnosti nepodaří v jeho rámci dořešit (a padají pak do standardního řízení) ne proto, že by se ke (kvazi)online řešení nehodily, ale kvůli tomu, že se rozhodnutí nepodaří doručit žalovanému, což je nepřekročitelný požadavek; tohle by mohlo řešit povinné zavádění povinných datových schránek nebo jiné podobné formy komunikace, což je ale pro změnu politické extrémně citlivé téma. Nebo zda u online soudnictví rovněž zavést regionalizaci typickou pro současné české soudnictví?

⁷ Viz např. Preliminary Recommendations on Data Elements for Courts to Collect Regarding ADR/Settlement Assistance, ABA, 2019

⁸ Záznamy z kulatých stolů jsou k dispozici na <https://onlinesoud.cz>

- Jak docílit změny uvažování odborné a laické veřejnosti ve vztahu k online soudnictví, zejména pokud bude prioritou strategie redesign soudních procesů?
- Jakou institucionální strategii pro budování online soudnictví zvolit v ČR? Je reálné vytvořit mezioborový projektový tým, s účastí špičkových expertů z veřejné a soukromé sféry, který by byl pod kontrolou „výboru dohlížitelů“ a který by připravoval specifikace pro vývojáře?
- Jak zajistit, aby data a systémy byly pod kontrolou justice, a nikoliv státu jako investora?
- Je k online soudnictví potřeba změna legislativy? Zdá se, že to bude nevyhnutelné. Analýzu uvádíme v Legislativní analýze, která tvoří Přílohu 1 této studie.
- Jak navrhovat systém online soudnictví, aby byl co nejvíce připravený pro potřeby budoucích technologických změn souvisejících s všeobecnou digitalizací života občanů a rozvojem datově řízených postupů, strojového učení a dalších forem tzv. umělé inteligence?
- Jak podporovat inovace v sektoru justice?

4. Rozbor jednotlivých otázek

4.1 Přínosy online soudnictví a jak je měřit

Ve všech demokratických státech, které zavádějí online soudnictví, je generálním cílem zlepšení přístupu občanů k soudní spravedlnosti. Výjimkou bylo Dánsko, které jako cíl deklarovalo finanční úspory. Nicméně nyní Dánsko také řeší zlepšení přístupu zejména handicapovaných občanů k soudům. Navíc Dánové mají podle statistik opakovaně nejvyšší důvěru ve své soudy na světě, tedy jejich výchozí pozice byla odlišná od jiných zemí.

I v ČR roste důvěra občanů v soudnictví – proč tedy vůbec online soudnictví budovat? Důvodem je služba občanům, online soudnictví může stranám prospět, pokud je vybudované správně. Dalším důvodem je, že je třeba se dívat směrem do budoucnosti. Již nyní se zvětšuje rozdíl mezi soudnictvím v různých zemích EU a rozdíly se budou stále rychleji zvyšovat.

I při zaměření budování online soudnictví na zlepšení přístupu ke spravedlnosti je možné dlouhodobě ušetřit finanční prostředky – až se online procesy zavedou. Nicméně zatím se v zemích, kde online soudy fungují, nepodařilo jednoznačně prokázat významné finanční

úspory z krátkodobého hlediska – tj. v kratším horizontu než 4-5 let. Finance by tedy neměly být primární, krátkodobý cíl.

Ze zahraničních zkušeností vyplývá, že nejlepší online soudy mají svou „vizi“ od zahájení svého budování⁹. V odborné literatuře je dobře popsáno, jaká kritéria zvolit ve vztahu k hodnocení přínosů online soudnictví pro občany¹⁰, tato kritéria je možné převzít i v rámci přístupu v ČR. To, jak je tato vize provedena a kritéria splněné ve srovnání s plánem v konkrétní online platformě, bývá předmětem externího testování které by mělo probíhat ještě před zahájením uživatelského pilotu¹¹, aby se zjištěné nedostatky mohly odstranit ještě před zahájením pilotu, byť je pilot nejprve provozován pouze na testovacích datech.

4.2 Konceptní přístup: úvodní pilot, který by se postupně rozšiřoval oproti vybudování online soudnictví naráz

U stávajících online soudů se v podstatě uplatňují následující přístupy při jejich budování.

- (a) Systematický přístup, kdy se budování online soudnictví předem pečlivě naplánuje a podle plánu se vybuduje; příkladem je Singapur nebo Dánsko; tento přístup vede k nejlepším výsledkům, je nejrychlejší ale také nejnáročnější na úvodní investice; problém nastane, když se přestane jít podle plánu, což se stalo např. ve Velké Británii z politických důvodů (Brexit a politické problémy s tím související).
- (b) Vybudování jednoho omezeného online sudiště, které několik let funguje, sbírá zkušenosti a postupně se rozšiřuje. Výhodou je, že nejsou nutné tak rozsáhlé úvodní investice a že lidé i veřejná správa mají víc času zvykat si na změny; nevýhodou je nesystematičnost dalších kroků – po prvním pilotu obvykle vznikne několik nespojených iniciativ, které spolu do jisté míry soutěží – např. v Kanadě v současnosti.
- (c) Je třeba se dívat do budoucnosti – jednoznačným trendem je budování soudnictví založeného na datově řízených procesech. Roztříštěnost projektů nemusí být špatná, pokud všechny projekty mají předepsaná základní pravidla – včetně pravidel o strukturách dat. Na základě zahraničních zkušeností se zdá, že současným ideálem

⁹ Např. CRT nebo TPT

¹⁰ Online soudnictví v České republice, Wolters Kluwer 2021, kapitola 2 (Zbyněk Loebel)

¹¹ Jak uvedla na ODR Track 2022 paní Ayelet Sela z Izraele, tato praxe se nyní zavádí v Izraeli

pro stát, který nepatří k několika málo nejbohatším zemím světa je systematický přístup, který předpokládá postupné budování celého systému s prvním pilotním centrem, které by se mohlo zkusit i v ostrém provozu pro jednoduché spory o malé částky, vedené se souhlasem všech stran, ale současně by se připravovaly další součásti budoucího systematického řešení – online spis, datové struktury aj. Jinými slovy jde o syntézu přístupů (a) a (b) popsaných výše.

4.3 Konkrétní návrh na úvodní pilot v ČR

Pokud vezmeme v úvahu výše uvedené obvyklé parametry úspěšných pilotů v zahraničí, bude v kontextu ČR podstatná již zmíněná vazba s CEPRem a související otázka doručování.

Má-li být online soudní řízení atraktivní, přicházejí v úvahu dvě skupiny „zájemců“:

- systémoví věřitelé, kteří potřebují rychle obsloužit velké portfolio věcí; a
- jednotlivci, kteří v tuto chvíli z nějakého důvodu s nárokem k soudu vůbec nejdu.

Klíčovými kritérii měřitelnosti online soudu pak bude:

- zda vůbec dojde k online řešení sporu
- s jakým relativním časovým výdajem
- s jakými relativním náklady.

Pokud jde o systémové věřitele, typicky začínají s EPR, které se jim masově překlápí do C v důsledku nedoručení PR a musí být následně řešeny „postaru“. Pro ně je tedy z hlediska času i nákladů klíčové řešení otázky doručení; jinými slovy, ideální možností pro tuto skupinu zájemců je řádně doručující CEPR s online mediací anebo s online rozhodnutími tam, kde spor neskončí řádně doručeným EPR. V tomhle ohledu by dávalo smysl stávající CEPR procesně (ne technologicky) integrovat do online soudu a pokusit se co nejvíce ze současné masy sporů (cca 350.000 ročně) řešit v rámci nového online systému. Využití online soudu jako nástroje ke zvýšení motivace dlužníků být ve sporu aktivní bývá často předmětem zahraničních pilotních projektů v online soudnictví. Jde o spojení efektivního řešení sporů z pohledu systémových věřitelů s asistencí dlužníkům, včetně jejich dlouhodobé výchovy, tedy prevence.

V rámci našeho projektu jsme uspořádali ve třetím roce projektu reprezentativní průzkum internetové populace ČR, jehož výsledky jsou uvedeny jako Příloha 2 této studie. Jedním

ze závěrů tohoto průzkumu je, že pro upřednostnění online soudního sporu před tím klasickým je jako motivace nejdůležitější srozumitelnost formulářů a jednoduchost a přehlednost online soudní platformy, spolu s adekvátním zabezpečením osobních dat účastníků, dostupností pomoci v případě problémů a snížením soudního poplatku.

Pokud jde o jednotlivce v roli jak žalobce tak žalovaného, pro ně hrají větší roli jednorázové transakční náklady a mají ve svých sporech často menší jistotu, takže by pro ně online negociace a mediace mohly být atraktivní. I oni ale potřebují mít jistotu, že online iniciované jednání taky online skončí, což v dnešním kontextu opět naráží na problém doručování. Vydání PR u nich je méně pravděpodobné, protože budou mít méně „evidentních“ sporů; to znamená, že by pro tyto osoby měl být atraktivní online soudní systém pokrývající celou škálu možností mediace/PR/rozhodnutí s online soudním jednáním a rozhodnutím.

Na základě výše uvedeného se jeví jako vhodný úvodní pilotní online soud pro spory o nižší částky, který bude propojený se stávajícím systémem pro EPR (CEPR), bude se snažit aktivizovat dlužníky systémových věřitelů a bude obsahovat online vyjednávání i mediaci pro zájemce, vedle online soudního jednání a rozhodování. Úvodní pilot by měl být pro strany dobrovolný a měl by probíhat po dostatečně dlouhou dobu, v zahraničí to bývá i několik let.

4.4 Dlouhodobá informovanost odborné a laické veřejnosti

Online soudnictví představuje radikální změnu ve fungování justice. Z řady rozhovorů se zahraničními experty¹² vyplývá, že pro úspěch budování online soudnictví je klíčové jednak (i) docílit změny myšlení soudců a advokátů, a jednak (ii) znát názory a potřeby různých skupin občanů v oblasti řešení jejich nespokojeností a sporů a odpovídat na tyto potřeby v rámci navrhování a vývoje online platforem pro online soudnictví. Zkušenosti ze zahraničí ukazují, že splnění obou podmínek vyžaduje delší dobu několika let, nestane v krátkém čase. Proto je důležité začít s oběma aktivitami co nejdříve, pokračovat s nimi bez přerušení a postupně je rozšiřovat.

Nástroje pro splnění výše uvedených dvou podmínek jsou následující:

¹² Na základě online diskusí na online konferenci ODR Track 2022

- Průzkumy o potřebách a preferencích občanů a soudců a pracovníků v justici a advokátů;
- Školení a vzdělávání soudců a pracovníků v justici;
- Externí testování online platform, aplikací a systémů, souvisejících s online soudnictvím;
- Veřejné informační kampaně v souvislosti s informováním veřejnosti o reformě veřejné správy; a
- Pravidelné Informování veřejnosti o plnění cílů reformy v oblasti online soudnictví.

V rámci našeho projektu jsme začali s prvními třemi body výše, naše výsledky jsou k dispozici na <https://onlinesoud.cz>.

4.5 Institucionální strategie

V ČR bude probíhat dlouhodobá reforma veřejné správy prostřednictvím její digitalizace. Budování online soudnictví by se mělo od začátku stát důležitou součástí této dlouhodobé reformy. Zástupci sektoru justice, tedy nejen zástupci ministerstva spravedlnosti, ale také soudců a advokátů, by tak měly být od začátku přítomni ve formální organizační struktuře zajišťující tuto reformu veřejné správy. Soudci a advokáti by na základě zahraničních zkušeností měli mít právo spolurozhodovat o všech krocích, které budou souviset s online soudnictvím, zejména by měli odsouhlasovat specifikace a datové toky.

Současně doporučujeme vytvořit na úrovni ministerstva spravedlnosti operativní (tj. úzký) projekční interdisciplinární tým expertů, kteří by byli schopni samostatně připravovat návrhy příslušných modulů online soudnictví a jejich přípravných částí, jak jsou uvedeny v části 4.7 níže. Opět na základě zahraničních zkušeností lze doporučit, aby takový projekční tým mohl spolupracovat jak s vybranými univerzitními výzkumnými týmy, tak s externími experty v oblastech, které ministerstvo spravedlnosti nebude pokrývat interně (např. jen pro ilustraci v oblasti umělé inteligence). Tento tým může vzniknout přirozeně z expertů, pracujících na veřejně financovaných pilotních projektech (např. pilotního online soudu). Současně je třeba postupně budovat síť osob pracujících v justici, které mají o online soudnictví zájem, a to nejen pro účely aktivní účasti / vedení transformačního procesu v justici, ale rovněž pro dlouhodobé uživatelské testování výstupů a návrhů, které bude mít zásadní význam pro úspěšnou transformaci.

4.6 Legislativa

V Příloze 1 této studie uvádíme legislativní analýzu, zpracovanou v rámci našeho projektu.

4.7 Zajištění nezávislosti justice

Budování online soudnictví představuje významné investice prováděné státem, avšak kontrolu nad výsledkem – systémem online soudů – musí mít nezávislá justice.

V nedemokratických státech lze sledovat omezování nezávislosti soudců právě prostřednictvím online soudnictví¹³. Zajištění nezávislosti soudců v online prostředí je tak základní povinností při budování online soudnictví. Jak docílit splnění této nutné a pravděpodobně nejdůležitější podmínky pro dlouhodobě úspěšné a důvěryhodné online soudy? V zahraničí se používá následujících opatření:

- Aktivní dohled justice a advokacie;
- Příprava specifikací a datových toků s aktivní účastí justice;
- Provoz systémů online soudů formálně justicí, na základě licence ve veřejném zájmu ze strany státu; a nově též
- Kontrola nad daty na straně justice.

V současné době probíhají všechny výše uvedené procesy v Anglii a Walesu. Na základě průběžného sledování zkušeností odtud je možné připravovat konkrétní formy výše uvedených bodů pro ČR.

4.8 Inovace, technologická otevřenost v. budování vlastních řešení

V zahraničí zatím všude převládalo budování vlastních řešení. Všechny tyto státy se však nyní začínají potýkat s omezeními vlastních řešení – je obtížné řešit přeshraniční spory a vyměňovat si bezpečně data s jinými soudci, je finančně a časově náročné jakkoliv vlastní řešení měnit, rozšiřovat aj. Trendem podporovaným ze strany Evropské Komise je budování systémů otevřených, založených na tzv. otevřených licencích, a také využívání evropských projektů, které by harmonizovaly prostředí EU¹⁴. Takové projekty jsou zatím v samotných počátcích, je třeba je průběžně sledovat a vyhodnocovat. Stejně doporučení se týká také

¹³ Čína bývá uváděna jako příklad, protože každé soudní rozhodnutí je před jeho vyhlášením kontrolováno IT systémem, jestli je „konsistentní“ s předchozími rozhodnutími v obdobných sporech, přičemž příslušný IT systém provozuje soukromá společnost s významným vlivem výkonné státní moci.

¹⁴ Např. projekt Scheme, v jehož rámci se začínají připravovat otevřené digitální mapy základních postupů e-justice a ODR;

mezinárodních výzkumných aktivit v oblasti tzv. otevřených digitálních standardů, kde aktivní účast zástupců z ČR by měla pomoci k rychlejšímu využití otevřených standardů a schémat v tuzemsku. To by mělo vést z dlouhodobého hlediska k lepší technologické připravenosti platform a systémů online soudnictví v ČR.

V Anglii a Walesu a v USA budou služby, související s online soudnictvím, které nepatří mezi základní služby soudů vyhrazené veřejné moci, poskytovat také soukromí poskytovatelé – např. v oblasti online vyjednávání, online mediace nebo asistovaného vyjednávání. Zapojení soukromých poskytovatelů do systému online soudnictví v těchto vybraných činnostech, s povinnou certifikací, lze doporučit také v ČR, jako jednu z cest, jak podpořit inovace v justici. Inovaci podpoří rovněž budování otevřených systémů, protože to umožní vznik komunity vývojářů a inovátorů, napojených na provoz takových otevřených systémů a souvisejících služeb.

Je třeba si uvědomit, že technologie mají a budou mít velká omezení, vyplývá z nich řada rizik. Rizika jsou výrazně vyšší u technologií s tzv. strojovým učením (umělá inteligence), protože mohou výrazně víc než tradičnější technologie škodit lidem. Z praktických zkušeností lze určitě uvést, že ve většině případů projektů online soudnictví, které se nepodařily, bylo důvodem jejich neúspěchu krátkodobé přecenění přínosů technologií. Při budování online soudnictví je třeba počítat s tím, že nastanou s technologiemi problémy, že nové systémy budou potřebovat pravděpodobně několik let, než budou fungovat tak, jak by měly, aj.

5. Obvyklé etapy přípravy online soudnictví

Z výše uvedených zahraničních zkušeností plyne, že patrně neexistuje univerzálně platný recept pro zavádění online soudnictví. Dále uvádíme výňatek z knihy Online soudnictví v České republice, Wolters Kluwer, 2021, kapitola 10 (Michal Matějka), zabývající se právě otázkou etapizace přípravy online soudnictví:

„Zbyněk Loebel ve své knize Designing Online Courts načrtl následující vzorový pětiletý plán pro zavedení online soudnictví v občanskoprávních věcech:

Rok 1

- Zapojení „nadšenců“ mezi soudci a advokáty;

- Příprava strategie: studie proveditelnosti, plánování nákladů, stanovení měřítek úspěšnosti, tato strategie bude každoročně aktualizována;
- Příprava nutných legislativních změn;
- Průzkum veřejného mínění, co lidé požadují a očekávají od online justice;
- Poradenský portál pro první vybrané 1-2 typy sporů;
- Příprava výzkumných projektů, zejména se zapojením univerzitních týmů, tak aby se postupně budovaly výzkumné kapacity se zkušeností v oblasti e-justice a ODR;
- Podpora pro vývoj otevřených ODR procesů a systémů;
- Úprava soudních procesů v prvních vybraných 1-2 typech sporů;
- Příprava požadavků pro IT řešení, včetně flexibility vývoje, podpory a budoucích změn a počátečních prvků centrální správy dat, napojení na vybrané stávající digitální řešení provozované v rámci justice (CEPR) a na budované systémy (online spis);

Rok 2

- Vývoj online řešení pro 1-2 typy sporů, který bude zahrnovat poradenský portál, online vyjednávání, mediaci a soudní jednání a rozhodování;
- Vývoj musí zajistit velkou pružnost pro budoucí úpravy a rozvoj online systému, proto lze doporučit využití otevřených systémů a nástrojů, pokud budou k dispozici;
- Zahájení provozu pilotního systému včetně pokračujícího provozu poradenského portálů, získávání zpětné vazby od uživatelů;

Rok 3

- Pokračující provoz pilotního online systému, průběžné úpravy na základě získaných zkušeností;
- Je třeba získat politickou podporu pro online soudnictví a udržovat ji po celou dobu reformy civilního soudnictví;
- Zřízení dozorčí rady složené ze zástupců všech zainteresovaných stran (soudci, advokáti, soudní zaměstnanci, spotřebitelské a podnikatelské organizace);
- Vytyčení jasných měřítek úspěšnosti pro první vybrané druhy agendy;
- Příprava podrobného implementačního plánu pro soudní infrastrukturu (budovy, WiFi, týmy, atd.);
- Příprava podrobného plánu školení soudců a soudních zaměstnanců;
- Zahájení příslušných zadávacích řízení;
- Plánování a spuštění propagační kampaně (s dlouhodobým výhledem).

Rok 4

- Zároveň vybudování testovacího prostředí pro online soudy a služby, případně pouze úprava již existujícího otevřeného testovacího prostředí (bylo-li již vybudováno), kde se mohou testovat všechny budoucí online soudní procedury a služby, takové otevřené testovací prostředí však vyžaduje existenci otevřeného ODR řešení;
- Příprava podrobného plánu nasazování online soudních služeb – identifikace individuálních projektů včetně průřezových projektů, uvažovaný časový rámec, kritéria úspěšnosti a zapojené týmy;
- Zahájení vzdělávání soudců a soudních zaměstnanců – dlouhodobé úkoly;;
- Příprava manuálu pro design, re-engineering a pravidel pro zadávání zakázek
- Zajištění nové soudní infrastruktury: nový přístup k soudním budovám, bezdrátové připojení v soudních budovách, specifikace nových center IT služeb pro budoucí online soudy atd.;
- Implementace prvních úkolů při budování centrální datové infrastruktury pro budoucí modelování AI a služeb i pro ostatní účely s využitím výsledků výzkumných projektů.

Rok 5 (a následující)

- Práce na dlouhodobých úkolech, jak je uvedeno výše.
- Nasazování 2 nových soudních agend ročně;
- Postupná implementace pokročilých služeb (AI) apod.

S přihlédnutím k situaci v ČR se však může zdát, že optimální plán bude přinejmenším zpočátku poněkud skromnější. Tak například využití pokročilých technologií jako je umělá inteligence v justici je samozřejmě fascinující a je zřejmé, že tyto technologie budou v rámci justice v budoucnosti zcela jistě využívány, ale v realitě naší země, kdy doposud nefunguje ani jediná online soudní agenda, je třeba soustředit se spíše na základní věci typu urychlené přípravy a zavedení základních principů online soudnictví do praxe alespoň pro několik vybraných vhodných agend, přičemž i to je úkol, jehož zvládnutí v následujících několika letech bude nutno nesporně pokládat za úspěch.

S ohledem na to lze pak navrhovaný postup pro blízkou budoucnost následujících 3-5 let shrnout následovně:

- Přípravné kroky;

- Poradenský portál (Solution Explorer – Online soudní pomocník);
- Pilotní projekt online řešení 1-2 vybraných agend;
- V návaznosti na vyhodnocení tohoto pilotního projektu pak postupné zapojování dalších online agend.

Žádný projekt online řešení sporů samozřejmě nemůže uspět bez podpory veřejnosti na straně jedné, právnických profesí (soudců, advokátů) na straně druhé a výzkumné základny zejména na univerzitách na straně třetí. Z provedeného průzkumu veřejného mínění je zjevné, že veřejnost by možnost řešit spory online uvítala, a lze očekávat, že se s rostoucím povědomím o této problematice a příchodu prvních „hmatatelných“ online prvků v justici (např. v podobě online soudního pomocníka) tato podpora bude ještě zvyšovat. U soudců lze očekávat podporu online řešení sporů zejména v případech, kdy povede k usnadnění jejich činnosti. K přínosům online řešení sporů pro soudce, které jsou často zmiňovány, se řadí zejména úbytek rutinních a opakujících se administrativních činností a získání více času na rozhodovací činnost samotnou. Zvýšení efektivity lze samozřejmě očekávat i u právních zástupců, kterým možnost řešení sporu online usnadní přístup k soudu, umožní jednodušeji vést elektronické spisy atd. V každém případě je velmi důležité, aby každý krok při zavádění online soudnictví v praxi byl široce a transparentně konzultován a vysvětlován nejen napříč „právníkou obcí“, ale hlavně vůči široké veřejnosti.“

6. Závěrečná doporučení

Na závěr naší studie uvádíme následující doporučení pro ministerstvo spravedlnosti:

- Začlenit přípravu online soudů do reformy veřejné správy v ČR;
- Zakotvit formálně institucionální řízení přípravy online soudů a projektové řízení; doporučujeme vytvořit mezioborový projekční tým (task force) s účastí externích expertů, pokud odpovídající expertíza nebude přítomná interně; velkou důležitost zde mají aktivní soudci a zástupci advokacie;
-
- S dostatečným předstihem zahájit přípravu legislativních změn;
- Zajistit dlouhodobou informační kampaň mezi odbornou a laickou veřejností; součástí kampaně by měly být pravidelné průzkumy názorů veřejnosti na různé aspekty budování online soudnictví;

- Zajistit nezávislost soudců a soudů v rámci online soudnictví tím, že soudy budou provozovateli systémů online soudů a budou mít kontrolu na daty z řešení sporů před soudy;
- Podpořit inovace tím, že se budou ve zvýšené míře využívat otevřená vyzkoušená řešení založená na otevřených široce využívaných standardech nebo schématech;
- Spolu se zavedením certifikace veřejných i soukromých systémů ODR v souvislosti s novou digitální legislativou EU umožnit certifikovaným poskytovatelům ODR ze soukromé sféry jejich začlenění do systému státního online soudnictví; klíčové jádro systému online soudnictví by mělo zůstat ve státním vlastnictví;
- Podpořit široké vzdělávání o online řešení sporů na VŠ a v sektoru justice;
- Podpořit výzkumné projekty v oblasti e-justice jak v tuzemsku, tak v zahraničí s českou účastí;

Přílohy:

Příloha 1: Legislativní analýza

Příloha 2: Průzkum názorů internetové populace ČR na online soudnictví

Příloha 3: Mezinárodní srovnání